

וכיון שיכולה לצאת תקלה אם יתירו את חתימת הסופר בגט, צריך לפסול כל גט שהסופר חתום עליו בעד, כדי שהסופרים לא יחתמו על הגט.

אלא על כרחך, שסובר רבי יוסי, שגם באומר הבעל לעדים בלשון "אמרו", אינם יכולים להיות שלוחים לומר לאחר, ואין אפשרות שיעשו שלוחים לומר לסופר לחתום על הגט, ואם כן הסופר חותם רק אם שומע מפי הבעל בעצמו שמצווהו על כך, ומשום כך, המשנה שסוברת כמותו, הכשירה את הגט שהסופר חתום בו, כיון שאין חשש שחתם בלא ציווי הבעל.

ואם כן שוב קשה לשמואל, כיצד הוא סובר שיש צד שהגט כשר באופן שכתב הסופר את הגט בציווי השלוחים, והרי הוא סובר כרבי יוסי, ולרבי יוסי אין שליחות למסירה של אמירת דברים בלבד.

ומתרצינן: באמת סובר רבי יוסי שכאשר אומר הבעל לעדים בלשון "אמרו" הם נעשים שלוחים למסור את צווי הבעל, ובאופן זה הסתפק שמואל האם "כתבו", שאמר הבעל לעדים, כוונתו לכתיבת הגט עצמו, ופסול אם כתבו אחר, או שמא כוונתו רק לחתימת כתב ידם, וכשר הגט בכתיבת

וכיון שהמשנה סוברת כרבי יוסי שלשיתו אין חשש זה, לכן היא מכשירה את הגט שהסופר חתום בו בעד.

ומכאן לומדים שרבי יוסי חולק גם כן באומר להם הבעל בלשון "אמרו" שאינם יכולים להעשות שלוחים למסור את צווי לאחר. (15)

כי, ואי סלקא דעתך שמודה רבי יוסי באומר "אמרו" שנעשים שלוחים למסור את צווי הבעל לאחר, אם כן כיצד התירו לשיטת רבי יוסי גט שיש בו חתם הסופר וחתימת עד אחד נוסף, והרי נפיק מינה חורבה [יצא מכך חורבן] אם יתירו גט זה, משום דזימנין [שפעמים] דאמר להו הבעל לשנים:

אמרו לסופר, ויכתוב, ולפלוני ולפלוני, ויחתמו.

ומשום כיסופא [בושה] דסופר, שמא יחשוב שאין מקבלים אותו בעד, ויתבייש בכך, חיישי, ומחתמי חד מהנך סהדי וסופר בהדייהו [יחששו השלוחים לבושתו של הסופר, ויחתמו רק את אחד השלוחים יחד עם הסופר],

ובעל לא אמר שיעשו הכי [כך], והגט פסול. ויכשירו אותו שלא כדין!

לענין ששליח ראשון אינו יכול למסור כוחו לשליח שני, אבל הבעל יכול למסור דבריו על ידי שליח, דשליח ראשון כשר במילי ולכן יכול הבעל לומר לשליח, אמור לשליח השני שיכתוב גט. או דמילי לא מימסרי לשליח כלל ולא שייך למנות שליח לומר לשליח אחר, כיון שהשליחות של הראשון הוי שליחות למילי. והגרנ"ט [סי' פז] מבאר את המחלוקת באופן

והפני יהושע והגר"ח [אישות ג, יח] מתרצים, שכיון שהבעל הקפיד שהם יחתמו, הוי כתנאי שהגט לא יחול אלא אם כן חתמו הם, ושליחם יכול לחתום רק אם חל עליו דין שליח.

15. הרעק"א והחשק שלמה [לעיל לב, א] מבארים שהאמוראים החולקים באומר "אמרו", נחלקו בגדר פסול מילי, האם הוי רק חסרון

הסופר, כיון שנעשה כאומר "אמרו לסופר שיכתוב את הגט", שבזה מודה רבי יוסי שמועילה השליחות, ונכתב הגט בצווי הבעל כדין.

ולא קשה לפי זה כיצד הכשירה המשנה לשיטת רבי יוסי "חתם סופר" בגט, ולא חששה לחורבן שיכול לצאת מכך, כיון דאמר מר לקמן בסוגייתנו, לגבי אמר הבעל לעדים בלשון "אמרו" לסופר ויכתוב, ו"אמרו" לפלוני ופלוני ויחתמו, שאמנם הגט כשר, אולם לכתחילה לא תעשה כן בישראל, אם כן לא שכיח שיצווה הבעל את העדים לומר לאחרים לכתוב ולחתום בגט.

וכיון שלדעת רבי יוסי⁽¹⁾ לא שכיח שיחתום הסופר בגט בלא ששמע צווי מפי הבעל בעצמו, כיון שאפילו באומר הבעל לשלוחים בלשון "אמרו", אין הגט כשר לכתחילה,

לכן הכשירה המשנה גט שחתום בו הסופר ועד נוסף, שאין לגזור גזירה לפסול גט זה, משום מקרה שאינו שכיח.

ומקשינן: אמנם אין לחשוש בגט שיש בו חתימת הסופר ועד נוסף לשמא אמר הבעל לשנים: אמרו לסופר ויכתוב ואמרו לפלוני ופלוני ויחתמו, כיון שאינו שכיח.

אבל עדיין, וליחוש דילמא אמר להו [להם]

הבעל לבי תרי [לשני עדים]: אמרו לסופר ויכתוב "ואתם" חתומו, שבאופן זה לא גזרו לאסור לעשות כן לכתחילה.

וכיון שכן, שכיח שיאמר להם הבעל לומר לסופר לכתוב, ויש לחשוש שאזלי הנך משום כיפופא דסופר [שהלכו העדים משום בושותו של הסופר], ומחתמי ליה לסופר בהדי חד מינייהו [והחתימו את הסופר על הגט יחד עם אחד מהם], ובעל לא אמר הכי, והרי זה גט פסול.

ומדוע הכשירה המשנה גט שיש בו חתימת הסופר ועד נוסף, ולא גזרה עליו משום חשש זה?!?

ומתריצין: אמרי, אמרו לתרין, שיש לומר: הא נמי [גם על אופן זה], שמצוה את השלוחים לומר לאחרים רק לגבי כתיבת הגט, [יש הסוברים] שהגט כשר, [אבל לכתחילה] לא תעשה הוא. ואם כן הוא דבר שלא שכיח, ולכן אין לגזור ולאסור גט שיש בו חתימת הסופר ועד נוסף.

ומקשינן: הניחא למאן דאמר שאם אומר להם הבעל לעדים באופן זה, ועשו כצויו, כשר [אבל לכתחילה] ולא תעשה, שאין לחשוש לאופן זה בגט שיש בו חתימת הסופר ועד נוסף.

הבעל למנות שליח.

1. רש"י מפרש [לפי ביאור התוס' רא"ש], ששמואל סובר שגם לדעת רבי מאיר לכתחילה אין למנות שליח שיאמר לאחר לכתוב או לחתום בגט, ואם כן גם לרבי מאיר לא שכיח שיחתום הסופר בלא ששמע צויו מפי הבעל עצמו, ולכן

אחר, שלמאן דאמר אומר "אמרו" כשר משום שאינם שלוחי הבעל למנות שליח, אלא הבעל הוא הממנה, והם רק מבררים מי הוא השליח, ומודיעים לו על המינוי של הבעלים. ואין כאן חסרון של ברירה, כיון שאין צריך שיתברר למפרע אלא הוי שליח מכאן ולהבא. ומאן דאמר אומר "אמרו" פסול, סובר שהם נחשבים שלוחי

שאמר הבעל לשליח בלשון "אמרו", והסופר לא יחתום בלא ציווי הבעל.

ושמואל, שאמר לעיל שהדבר צריך תלמוד אם אמירת "כתובו" של הבעל כוונתו לחתימת כתב ידי העדים, אבל על עצם כתיבת הגט, נעשה כאומר להם הבעל "אמרו" לסופר שיכתוב, וכשר הגט באופן זה —

סבר לה כוותיה [כמותן] כמו רבי יוסי, **בחדא** [בדבר אחד] שמילי לא ממסרי לשליח באופן שלא אמר לשליח בלשון "אמרו".

ופליג עליה [וחולק על רבי יוסי] **בחדא** [בדבר אחד] באומר לשלוחים בלשון "אמרו", שלדעת שמואל אם עשאו שלוחים שיאמרו לסופר לכתוב — מועילה השליחות, והרי זה גט כשר.

ולכן הסתפק שמואל באמר להם הבעל בלשון "כתובו", האם כוונתו לכתב הגט עצמו, ואם נתנו לאחר לכתוב את הגט פסול, או שמא כוונתו רק לחתימת כתב ידם בגט, וכל שהם עצמם חתמו עליו, כשר, כיון שעל כתב הגט שאינו מקפיד שדווקא הם יכתבו אותו, ונחשב כאילו אמר להם "אמרו לסופר ויכתוב", ואם מינו סופר לכתוב מועילה שליחותם, והגט כשר.

אלא למאן דאמר [לאותן] שחולק ואומר שאם אומר להם הבעל לעדים באופן זה, ועשו כצויו, **כשר ותעשה** [כן לכתחילה], **מאי איבא למימר?** (2) הרי יש לחשוש בגט שיש בו חתימת הסופר ועד נוסף שהבעל אמר לעדים באופן זה [כיון שזה שכיח], ואז הגט פסול.

אלא, חוזרת בה הגמרא, ואומרת: **רבי יוסי תרתי אמר** לפסול, גם באמר הבעל לשלושה "תנו", וגם באמר "אמרו" לפלוני ויכתוב ולפלוני ופלוני ויחתמו, בשני המקרים הגט פסול, כי סובר רבי יוסי שמילי לא ממסרי לשליח [שלא ניתן לעשות שליח לאמירה בלבד], וגם באומר להם בלשון "אמרו" אינם נעשים שלוחים.

ואותם אמוראים שחולקים לקמן באומר: "אמרו" האם יכול לעשות כן לכתחילה או רק בדיעבד, הם חולקים לדעת רבי מאיר, שלדעת רבי יוסי, באופן זה הגט פסול לגמרי,

ולפי זה, דברי רב חסדא, שאמר לעיל כי מה ששינינו במשנה "גט שיש בו חתימת הסופר ועד נוסף כשר" לפי שיטת רבי יוסי היא, מבוארים היטב, שאין לחשוש שמא השליח צוה את הסופר לחתום ולא הבעל, כיון שלדעת רבי יוסי לא תיתכן שליחות בשביל לצוות אחר לחתום על הגט, גם לא באופן

2. הראשונים מקשים מה הקושיא, הרי אפשר לתרץ ששמואל יסבור כמאן דאמר לא תיעשה. ומתריצים הריטב"א וחיידושי הר"ן בשם הרמב"ן, ששמואל פוסק כרבי יוסי משמיה דרבי, וגם האמוראים שנחלקו אם תיעשה או לא תיעשה נחלקו אליבא דרבי.

גט שהסופר חתום בו, כשר בין לרבי יוסי ובין לרבי מאיר, שאין לגזור על דבר שאינו שכיח, וכיון שכך אין צורך להעמיד את המשנה דווקא בחתם סופר ועד, אלא מעמיד את המשנה ב"כתב סופר" ועד כפשוטו [כמבואר לקמן בפרק המגרש פו ב].

ישמעאל, כשנצרך אדם ללמוד מפיו, מזומן לו מיד ותלמודו ערוך בפיו.

רבי עקיבא — דומה ל**אוצר בלום** [אוצר שמחולק לתאים], כדי לשמור כל מין לחוד, בצורה מסודרת.

רבי עקיבא היה דומה לעני שנטל את קופתו ויצא לשדה, כשמצא שעורים קצר ושם בקופתו, כשמצא חיטים קצר ושם בה, וכן כשמצא פולים ועדשים, וכשבא לביתו, סידר כל מין לעצמו.

כך רבי עקיבא, כשלמד מרבותיו, שמע דבר מקרא מרבותיו, ואחריו שמע הלכה, ואחריו מדרש ואחריו אגדה, ואחר ששמע את כל הדברים נתן לבו לחזור עליהם ולגורסם עד שהיו כל הדברים סדורים בפיו, ולא היה אומר אלמוד מקרא לעצמו, מדרש לעצמו וכו', אלא למד מכל הבא ליד.

אבל כשנעשה גדול, סידר שיעוריו לפי נושאים, שסידר מדרש ספרי וספרא לברן ושנאן לברן לתלמידיו, וסידר הלכות לעצמן ושנאן לתלמידיו, ואגדות לעצמן, וכן הלאה.

רבי יוחנן בן נורי — דומה לקופת הרוכלים, שיש לו לרוכל הבא לעיר מכל דבר שמבקשים ממנו, כך רבי יוחנן בן נורי, כשנצרך אדם לשאול אותו דבר מקרא — משיבו, וכן במדרש, וכן באגדה. ואין שבח זה דומה לשבח של רבי עקיבא, שרבי עקיבא למד הכל ביחד, ורק אחר כך סידרן.

רבי אלעזר בן עזריה — דומה לקופה של

גופא, שנינו לעיל: **אמר שמואל, אמר רבי: הלכה כרבי יוסי, דאמר מילי לא מימסרן לשליח.**

אמר לפניו רבי שמעון ברבי, לפני רבי: מאחר שרבי מאיר וחנונא איש אונו חולקין על רבי יוסי, וסוברים שאפשר למסור אמירה על ידי שליח שימסור לאחר, מה ראה רבי לומר הלכה כרבי יוסי?

אמר לו רבי: שתוק, בני, שתוק, לא ראית את רבי יוסי. אילמלי ראיתו [אם היית רואה אותו], היית מבין מדוע פסקתי כמותו, כי נמוקן [פירושן] עמו לתת הסבר לכל דבריו, שהיה מיישב ומבאר דבריו.

דתניא: איסי בן יהודה היה מונה שבתן של חכמים:

רבי מאיר — הוא חכם וסופר.

רבי יהודה — הוא חכם לכשירצה, שכשהיה רוצה להיות מתון ומתיישב בדבריו היה חכם.⁽³⁾

רבי טרפון — דומה לגל של אגוזין. כמו גל של אגוזים, אם אדם נוטל אחת מהם, אז כל האגוזים נקבצים ונופלים זה על זה, כך רבי טרפון, כשבא תלמיד לשואלו דבר, היה מביא לו ראייה מהתורה, ומהמדרש, ממשנה, הלכה ואגדה, הכל יחד.

רבי ישמעאל — כמו חנות מיוזנת, שיינה מוכן בה תמיד, שהחנווני לא צריך לומר ללקוחות המתינו ואביא לכם, כך רבי

3. שנתחדש לו, היה רבי יהודה מתון וקודם כל מתיישב בדבר, ואחרי יישוב הדעת היה מחזיק

הבית אהרן מבאר שלעומת רבי מאיר שהיה חכם וסופר, כלומר שהיה כותב מיד כל חידוש

לכתחילה] ולא תעשה זאת בישראל, אלא הבעל בעצמו צריך למנות את הסופר ואת העדים שיחתמו בגט.

אמר ליה עולא לרב נחמן, ואמרי לה ניש אומרים] שרב נחמן שאל זאת לעולא: מאחר דכשר, אמאי לכתחילה "לא תעשה זאת בישראל"?

אמר ליה: משום שחיישינן שמא תשכור האשה עדים שיאמרו בשם בעלה לסופר לכתוב גט ולעדים לחתום עליו, והסופר והעדים יעשו כן שסבורים שהבעל צוה כך.

והוינן בה: ומי חיישינן שיסכימו עדים לשקר עבור האשה?

והתניא: עדים החתומין על שדה מקח ועל גט אשה, לא חשו חכמים לדבר זה שמא חתמו העדים בשקר שלא בהסכמת הבעלים!

ומוכח מבריייתא זו, שאין לחשוש שעדים יעידו בשקר.

ומתריצינן: בברייתא מדובר במעשה של חתימה על שטר, ואמנם מעשה לא עבדי [לא עושים] העדים מעשה לחתום בשקר, ואין לחשוש לכך.

אבל דבורא, לומר דבר שקר לאחרים לעשות, והאחרים סוברים שהבעל צוה, קאמרי עדים, ויש לחשוש לכך.

בשמים, שיש בה הרבה מינים. ודומה הוא לקופת הרוכלים, אלא שהרוכל יש לו יותר מינים, וקושר כל אחד בחבילה נפרדת כדי שיהיה מזומן לו כשיבקשו ממנו.

משנת רבי אליעזר בן יעקב — קב ונקי, שלא לימד הרבה כשאר חבריו, אבל מה שאמר בבית המדרש — נקי הוא, שתמיד הלכה כמותו.

רבי יוסי — נמוקן עמו, כמו שהתבאר לעיל.

רבי שמעון — טוחן הרבה, שונה הרבה, ומוציא קימעא [מעט], וכפי שיתבאר.

תנא הכוונה בזה ש"מוציא קמעא", שהיה משכח קימעא [מעט], ומה שמוציא כלומר אותם דברים מועטים שהיה שוכח, אינו מוציא אלא סובין שהוא פסולת, שלא היה שוכח אלא דברים שלא נראו לו שהלכה כמותן.

וכן אמר רבי שמעון לתלמידיו: בניי, שנו מדותי [למדו את תורת], לפי שמדותי [תורת] הן תרומות הנבחרות מתוך תרומות מידותיו הנבחרות של עיקרי משניותיו של רבי עקיבא. ולכן פסקי ההלכה שלי הם "ברירה אחר ברירה".

גופא, שנינו לעיל: אמר לשנים: "אמרו" לסופר ויכתוב ולפלוני ולפלוני ויהתמו, אמר רב הונא אמר רב: גט זה כשר [אבל

וקובע איזה חכמה נכונה.

המסורת הש"ס והמהרש"א בחידושי אגדות מביאים את פירוש הערוך שמבאר, שחכם לכשירצה היינו כשפותח שפתיו הוא ראש המדברים.

והמהרי"ץ חיות מבאר שכל הזמנים היו אצלו שוים, ובכל עת היה יכול להעמיק בחכמה, להפשיט עצמו מהעולם התחתון ולהשתדל בדעה ותבונה, ובכל עת להכנס לפנימיות התורה.

הלכה נוספת:

אם אמר לשנים: אמרו לסופר ויכתוב ואתם חתומו, שבאופן זה אין לחשוש שמא תשכור האשה עדים שיאמרו לאחרים לחתום, שאין העדים חותמים על הגט אלא אם כן שמעו מפי הבעל עצמו.

רב חסדא אמר: כשר, ולא תעשה כן לכתחילה, גזירה משום שיבואו להכשיר אף באופן שאומר הבעל לעדים שיאמרו לאחרים לחתום, ואז יש לחשוש שמא תשכור האשה עדים שיאמרו לאחרים בשם הבעל לחתום.

רבה בר בר חנה אמר: כשר, ותעשה כן לכתחילה.

רב נחמן אמר: כשר ולא תעשה. רב ששת אמר: כשר ותעשה.

רבה אמר: כשר ולא תעשה. רב יוסף אמר: כשר ותעשה.

ב-10 ואיכא דאפיך להו [ויש שהופכים] את השיטות של רבה ורב יוסף בענין זה.

שנינו במשנה: אמר לעשרה: כתבו גט לאשתי — אחד כותב ושנים חותמין.

תנו רבנן בברייתא: אמר הבעל לעשרה: כתבו גט ותנו לאשתי — אחד כותב על ידי [בשביל] כולם.

ואם אמר: כולכם כתובו — אחד כותב במעמד כולם⁽⁴⁾.

ואם אמר: הוליכו גט לאשתי — אחד מוליך על ידי [בשביל] כולם.

ואם אמר: כולכם הוליכו — אחד מוליך במעמד כולם, שכולם צריכים ללכת עמו.

איבעיא להו: אם לא אמר כולכם, אלא מנה [ספר] אותן הבעל א' ב' ג' ד' וכו', ואמר כתבו גט לאשתי, מהו הדין?

האם בזה שמינה אותם, התכוון למנות את כל המנויים וצריך לכתוב במעמד כל המנויים, או שמא, כיון שלא אמר להם "כולכם המנויים כתובו", לא צריך שכולם יכתבו, אלא אחד כותב בשביל כולם.

רב הונא אמר: מנה [ספר] אותם הבעל — אינו כאומר כולכם, ואחד כותב בשביל כולם.

רבי יוחנן משום רבי אלעזר דמן רומה אמר: מנה [ספר] אותם הבעל — הרי הוא כאומר כולכם, וצריך לכתוב את הגט במעמד כל המנויים.

אמר רב פפא: ולא פליגי! רב הונא ורבי יוחנן אינם חולקים].

אלא, הא [אחד מהם דיבר] באופן דמנה [שספר] הבעל את כולו [כולם], והא [ואחד מהם דיבר] באופן דמנה הבעל רק את מקצתייהו.

אמרי לה להאי גיסא, ואמרי לה להאי גיסא [יש אומרים לבאר את החילוק לצד זה, ויש אומרים לצד זה].

חתם סופר ועד, שפסול. ותירץ, שרק חתם סופר ועד אחד פסלו חכמים, אבל אם יש שני עדים,

4. במשנה נאמר שכולם חותמים. ומקשה הריטב"א, אם כן, גם הסופר חותם, והוי כמו